

Fürdőélet a 19. századi Gömörben, 9.

Dobsina magaslati nyaralótelepe

ÉVA KERÉNYI
Spa Life in Gömör in the 19th Century, 9. The High Altitude
Health Resort of Dobsina

615.838(437.6)(091)
711.455:615.838(437.6)(091)

Keywords: Gömör-Kishont (Gemér – Malohont), Dobsina (Dobšiná), Dobšinská Ice Cave, spa, climatic resorts, balneology.

A Tatra hegyi klimatikus gyógyhelyek és vízgyógyintézetek közé sorolhatjuk Gömör megye legészakibb részén fekvő magaslati gyógyhelyét, Dobsina várostól alig kétórányi járásra fekvő, ózondús fenyvesekkel övezett nyaralótelepét. (Fodor 1903, 52. p.) A vízpárákkal kevésbé telített, a ritkult levegőt tekintve nagyobb légnedvességgel, hűvösebb hőmérséklettel megáldott, viszonylag szélmentes, tisztább és pormentes légkörű nyaralóhely a gömöriek körében ugyan kevésbé, országos – és mondhatni nemzetközi – viszonylatban azonban közkedvelt és népszerű célpontnak bizonyult a pihenésre, kikapcsolódásra és nyugalomra vágyó közönségnek.

Az „elveszett völgy” csodái

„Az utas, ki e völgyön halad, legyen bár a rideg kétszer-kettő embere, hideg számító, legyen a nyers gyakorlat hőse, ki az életet csak kézzelfoghatóságában szereti ismerni, ki arról harmatot s költészetet durván letörölt, legyen bármily ellensége a hiábavaló ábrándnak, a költészetnek: a természet szépségeinek varázshatalma alatt, akarata ellen is fölfogva a benyomásokat, költői hangulatba jó, majd meg a természet óriási ereje s nagyszerűsége mellett önérzete a kislelkűségig eltöprel, csekélységének, parányiségének érzete szállja meg”¹ – állította romantikára hangolva a Sztracennai-sziklavölgy felől a népi legenda, mely az alpesi és svájci panorámákkal vetekedve a Kárpátok legszebb pontjának vélte vizsgálódásunk helyszínét. Már a táj adottsága is önmagáért beszélt, hiszen Dobsina városa 862 méter tengerszint feletti magasságban fekszik fenyőerdők gyűrűjében.² A várostól mintegy 10 km távolságban nyújtózik a körülbelül 5 km hosszúságú, természeti szépségéről híres Sztracennai-sziklavölgy, elején magas mészkőszikla meredezik az égnek, melyet „Hegyeskő” néven ismertek a helyiek, s melynek közelében a neves Dobsinai-jégbarlang helyezkedik el. A Dobsina rendezett tanácsú város tulajdonában álló nyaralótelep környékén az erdő parkírozott és sétatukkal átszőtt volt, nagyszámban többnyire olyan turisták által látogatott helynek szá-

1 *Tátra-vidék*, 1884. szeptember 7.

2 Chyzer Kornél 730 métert említ tanulmányában. (Chyzer 1885, 63. p.)

mított, kik a világhírű jégbarlang miatt látogattak el ide. (*Magyar Fürdő Kalauz* 1909, 112. p.) A fáma szerint már emberemlékezet óta ismerték a dobsinai vadászó urak az ún. jég-lyukat, honnan társas vadászlatomák alkalmával egy-egy fiatalabb, merészebb vadász a meredek szikla alatt levő jégodúból jégcsapokat hozott fel az elmaradhatatlan vadászlat lehetőségére.³ Az 1870. július 15-én felfedezett barlangot⁴ elsősorban a Tátrába igyekvők, onnan érkezők, illetve ott nyaralók látogatták, akik a dobsinai üdülőtelepen a jégcsoda megtekintésén kívül jobb esetben egy ebéd erejéig tartózkodtak. Ebből kifolyólag a vizsgálatunk tárgyát képező helyszínt a Dobsinai-jégbarlang nyaralótelepeként is emlegették. (Borovszky 1904, 310. p.) Jelen munkában a jégbarlang történetéről, üzemeltetéséről és látogatottságáról eltekintünk, mivel ez kutatásunk tárgyát nem képezi – csak kimondottan a fürdőház és nyaralótelep kialakulására, adottságaira, díj szabásaira és szolgáltatásaira fókuszálunk.

Az 1898-tól jégbarlangi telepigazgató szerepét betöltő Hanvai J. Ede által szerkesztett *A Dobsinai-jégbarlang és környéke* c. 1900-ban, majd később 1912-ben újranyomott, Dobsina város jóvoltából kiadott ismertető kalauz szerint maga a telephely 969 méter magasban a tenger színe fölött feküdt. Lássuk, milyen módon vált elérhetővé a nyaralóvendég számára! Megközelíthetőségét tekintve északról egyrészt Ó- és Újtátrafüredről 5 óra alatt jó kocsiuton vált elérhetővé,⁵ másrészt a Kassa–Oderbergvasúton, ahol Poprádon leszállva mintegy 5 forintért (Pelech 1878, 37. p.) 4 órás kocsiu vezetett a jégbarlangig és annak vendéglőjéhez: később a kocsiarak hintóért 16 korona, szekérért 12 korona összegben mozogtak, (Hanvai 1900, 24. p.) sőt akár 18–20 koronára is kúszhattak az árak. Poprádról az első világháborút megelőző években az „Idegenforgalmi és Utazási Vállalat Rt.” jóvoltából már társas kocsikat is indítottak a főszezonban (június 15. és szeptember 15. között): délelőtt 8 óra 30 perces indulással és 12 órai érkezéssel, amely a jégbarlang telepétől délután 3 óra 30 perckor indult és este 7 óra körül érkezett vissza Poprádra. Extra járatként a július 1. és augusztus 31. közötti kiemelt időszakban reggel 7 órakor is indult egy járat délelőtt 10.30-as érkezéssel. Ugyanezen főszezonban közlekedett egy automobil is, Poprádról a jégbarlangig reggel 9 órai indulással és 11 órás érkezéssel, amely délután 3 óra 30 perckor indult vissza és 5 órára érkezett eredeti kiindulási helyére. Míg a társas kocsii ára személyenként a barlang belépődíjával együtt 12 koronát számlált, addig a kényelmesebb automobilos verzióért 16 koronát kellett fizetni. (Hanvai 1912, 17. p.) A közlekedést illetően az 1911. évi szezonban felröppent a híre egy Dobsina–Poprád vasúti összeköttetés létesítéséről, illetve a Bánréve–Dobsina-vonal⁶ gyorsvonatra történő átalakításáról is, azonban a két

3 *Rozsnyói Híradó*, 1910. július 17.

4 Felfedezői név szerint: Ruffinyi Jenő dobsinai bányamérnök, Lang Gusztáv m. kir. honvéd hadnagy, Méga Endre városi tiszviselő és Dr. Fehér Nándor dobsinai orvos. (*Dobsina és Vidéke*, 1910. november 27.)

5 *Tátra-vidék*, 1883. április 15.

6 A Bánréve–Dobsina-vonalon csupán személy- és omnibuszjáratok közlekedtek. A személyvonat Dobsináról 6.50-kor indult, érkezett a célhoz délelőtt 9.41-re, majd Bánrévéről este 6.45-kor indult, s 10.05-re érkezett vissza Dobsinára. Az omnibuszjárat ugyanezen vonalon déli 11.25-kor indult s délután 3.35 perckor érkezett Bánrévére, ahonnan délután 12. 57-es indulással 5.18-ra érkezett Dobsinára. (*Rozsnyói Híradó*, 1884. október 19.)

projekt ügyében vizsgált tárgyidőszakunk alatt nem született előrehaladás.⁷ Dél felől a m. királyi államvasúton egészen Dobsina városáig jöhetett a turista, innen kényelmes kocsi-közlekedés állt rendelkezésre a vadregényes hegyi úton-völgyön keresztül a nyaralótelep-hez – egy kocsi díja a dobsinai vasúti állomástól a jégbarlangig 10-14 korona összegben változott személytől függően (2 vagy 3 személy). Hanvai szerint ajánlatos volt a kocsit előre megrendelni Fejér Endre vendéglősnél Dobsinán, ugyanakkor gyalog a telep kényelmes, kiépített turistaúton 2 és ½ óra alatt vált megközelíthetővé.⁸ Nyugat felől érkeve egészen Vereskőig vitt a vasút, ebben az esetben feltétlenül szükségessé vált előre kocsit rendelni az ottani postamesternél. Nem melleleg megjegyzendő, hogy az 1880-as évektől Dobsina a magyar államvasutak által 33%-os kedvezménnyel árusított menetérti füüdőévadjeggyel vált elérhetővé, ezzel egyike volt azon 44 füüdő- és kirándulóhelynek Magyarország-szerte, melynek ez a bónusz biztosított. (Takács 1888, 5. p.)

A hegyi nyaraló- és gyógytelep a Gölnic-patak völgyének déli lejtőjén, a hegy lábánál húzódó igló-dobsinai út mentén, a jégbarlang bejárata alatt épült meg. Első lépésként, a Dobsina város közgyűlésének 1871. március 8-i határozata alapján egy vendégváro szoba rendeztetett be az erdőőri lakban, majd az 1872/73. évben építették fel az első vendégfogadót fából – melynek helyére később az előbbi fogadó 1885-ben bekövetkezett leégését⁹ követően 1894/95-ben a képeslapokon is visszaköszönő díszes nagyvendéglő épült.¹⁰ Az első évtizedben az egész jégbarlangi telepen kezdetleges állapotok uralkodtak: hiányzott a Dobsinai-jégbarlanghoz vezető út kitáblázása, hol három, hol négy út szelte egymást útmutató nélkül, a jégbarlang melletti vendéglő bérlője az 1875. évben a gyér vendégforgalomra való tekintettel a csőd szélén állt.¹¹

Dr. Pelech E. János dobsinai főorvos, a telep akkori igazgatója, aki nem melleleg a „természet csodás játékaként” jellemezte a helyet, *A sztraczenai völgy és a Dobsinai-jégbarlang* c., 1878-ban napvilágot látott szakszerű környezetismertető tanulmányából származik az első írásos említés egy kialakulóban lévő nyaralóövezetre vonatkozóan: „A svájci styben épült tágas „Vendéglő a jégbarlanghoz” füstölő kéményeivel barátságosan integet, erkélyén vidám vendégsereg lobogtatja fehér kendőit felénk. A vendéglő elegendő számú s kellőleg berendezett szobákkal bír, nagyobb társaság is mindig jó ellátást találhat. Ételekben elég a választék, ízletességük ellen aligha lehetne kifogása, tiszták, jók és egészségesek azok, mégha kiszolgálát tekintetében fodorított hajú, frakkos pinczérekre nem is piszegetünk. Szoba egy napra ággal 80 krajcárért, csak nappalra 40 krajcárért kapható, az ebéd 1 forintba kerül. (Pelech 1878, 13. p.) Néhány év elteltével a telep fokozatosan kiépülni látszott, ebben az is közrejátszott, hogy a dobsinaiak a vendéglő egyes lakosztályait gyakorta hosszabb-rövidebb időre saját részre lefoglalták, így e festői helyen tartózkodni vágyó idegenek vajmi kevés sikerrel jutottak megfelelő szobához.¹² Még 1877-ben alkotta meg a városi képviselő-testület a nyári

7 *Dobsina és Vidéke*, 1911. augusztus 13.

8 *Dobsina és Vidéke*, 1911. május 28.

9 Egy másik forrás szerint a régi vendéglő 1893-ban égett le. (Székely-Horváth 2009, 39. p.)

10 *Dobsina és Vidéke*, 1910. november 27.

11 *Rozsnyói Híradó*, 1875. augusztus 15.

12 *Rozsnyói Híradó*, 1879. április 8.

lakok (villák) felépítésére vonatkozó szabályrendeletet, melyet Gömör-Kishont vármegye törvényhatósága egy évvel később kiadott határozatával hagyott jóvá. Ugyanezen évben ötlött fel legelőször a Hegyeskő telepén létesítendő hidegvíz-gyógyintézet kiépítésének a gondolata is, melyből 1878-ra egy fürdő és egy kuglizó épült meg, a komplexumhoz két évvel később egy turistaház is csatlakozott.¹³ Megjegyzendő, hogy ez a fürdő 1890 nyarán leégett, helyére még folyó év őszén új, nagyobb kapacitású fürdőház emelését tervezték¹⁴ – az azonban még két évvel később sem készült el, a vendégeknek mind ez idő alatt provizórikus fürdőlehetőséget kínálnán.¹⁵

Idővonalunkhoz visszatérve, 1883-ban a dobsinai képviselő-testület a jégbarlang és telepe kezelésével egy bizottságot bízott meg, amely „hegyeskői és szépészeti bizottság” elnevezés alatt működött, továbbá elhatározta, hogy a barlang jövedelmét annak karbantartására és a környék csinosítására fogja fordítani. Hozzáfűzendő, hogy 1901-ben is alakult (vagy újjáalakult?) egy ilyen bizottság megegyező küldetéssel a szállodák előtti terek parkírozására, a turistaházak kényelemmel való ellátására, valamint kocsis- és sétatutak építésére.¹⁶

Az elfogadott szabályrendelet értelmében a Dobsinai-jégbarlang közelében már 1880 körül új építkezések kezdődtek, egy magánnyaraló és egy 11 szobából álló turistaház épült meg a kor igényeinek megfelelően, modernül berendezve.¹⁷ A magy. kir. természetudományi társulat a Dobsinai-jégbarlang állandó tudományos megfigyelésével dr. Pelech János dobsinai városi főorvost bízta meg, így a barlang környékét bemutató szaktanulmányának 1884-es utányomott és bővített kiadása már egy elkészült üdülőtelepről számolhatott be: „Újabb építkezések által ma már egész kis telep van itt csinos nyaralókból. Így a vendéglőépületen kívül újabban a turistaházat építteté a város. Csinos svájci stílű tág épület és 11 lakszobával, hol a barlang látogatói kényelmes lakást s általán modern berendezést találnak. Ételek és italokban kellő választék van, a kiszolgálás pontos s a vendéglő általán avatott kezekben lévén a finnyásabb utazók kívánalmait is kielégítheti. Hosszabb nyári tartózkodásul is igen ajánlatos a festői fekvésű hely, hol a természeti szépségek, balzsamos hegyi levegő, fenyves erdő, kirándulások a közeli bércekre, a Hollókő és Időszaki forráshoz, a Királyhegyre, az Alacsony-Tátrának ezen legszebbik csúcsára, a közeli Poprád a szép és népes Husz-Parkkal, Tátrafüred, helyben pedig hideg és meleg fürdők, vadászat, pisztránghorgászat, stb. a vendégek üdülésére és szórakoztatására szolgálnak. A vendéglő közelében díszlik Gömör Guszttáv úr szép nyaralója, s a Gömör-Kellner családok legújabban épült villája. A vendéglő előtt tág medenczejű szökőkút löveli meglepő magasba karnyi vastagságú vízugarát.” (Pelech 1884, 18. p.) A két Pelech-féle brosúrából az is kiderült, hogy a vendéglő és a jégbarlang közötti útszakasz és maga a telep már az ő idejében is csinos parkként funkcionált, amely elsősorban Dobay Vilmos Coburg hercegi bányamérnök tervezetének és kivitelezésének volt köszönhető, illetve a vendéglő oszlopos előcsarnokában a felügyelőség által kifüggesztett tájékoztató táblák informálták az utazókat a

13 *Dobsina és Vidéke*, 1910. november 27.

14 *Rozsnyói Híradó*, 1890. július 6.

15 *Rozsnyói Híradó*, 1892. január 17.16 *Rozsnyói Híradó*, 1901. május 5.

17 *Rozsnyói Híradó*, 1881. május 15.

telep szolgáltatásait, árjegyzékét, a barlang megtekintésére vonatkozó intelmeket illetően – sőt, igény esetén szakképzett turistavezetőről is gondoskodtak. (Pelech 1884, 19. p.) Mindkét, képekkel is illusztrált katalógust bátran tekinthetjük a századfordulón piacra dobott fürdő- és nyaralóismertető kalauzok elődjének, melyek nem melleleg német és angol nyelvű verzióban is napvilágot láttak: előbbi 1884-ben, utóbbi pedig 1879-ben került a külföldi olvasóközönség elé.¹⁸

Nagy érdeklődés esetén Dobsinán is lehetett jutányos áron szállást és ellátást kapni, leggyakrabban a városi nagyvendéglő bizonyult e célra a legideálisabbnak. Eleinte a nyaralótelep postája és távírdája egyaránt a városban üzemelt, majd 1888 júniusában átadott a forgalomnak a jégbarlangi telep saját posta- és távírdaállomása – a hivatal a „Dobsinai-jégbarlang” postabélyegzőt használta.¹⁹ Ez a megoldás valószínűleg átmeneti lehetett, ugyanis 1897-ben a június 15. és szeptember 15. közötti főszezonra mindkét szolgáltatást ismét „felköltöztették” a jégbarlang nyaralótelepére.²⁰

Amint azt egy korábbi fejezetben tárgyaltuk, a gőmőri fürdői viszonyokhoz képest az országos balneológiai szakirodalomban és fürdészeti sajtóban aránylag szépen reprezentált dobsinai magaslati nyaralótelep egyértelműen jégbarlangja révén került a hazai balneológia fókuszába. Vajon miként vélekedtek róla a magyar fürdőtan úttörői? Legelőször Boleman 1884-es és 1887-es feljegyzései közt szerepelt, mint kiépítésre ajánlott ideális hegyi klimatikus gyógyhely. (Boleman 1887, 447. p.) Ugyanezen szerző 1896-ban már egy díszes nagyvendéglő, egy turistaház, egy fürdőház és több kibérelhető vagy örökáron megvehető, hosszabb ott-tartózkodásra is alkalmas magánvilla keletkezéséről számolt be művében, megjegyezvén, hogy a telep hideg, 7,5 Celsius-fokos ivóvizét a lakóházaktól nem messze eredő forrás szolgáltatja. (Boleman 1896, 27. p.) Hogy tartalmazott-e a forrásvíz ásványi anyagokat, nem tudni pontosan, mindenestre mind a Hunfalvy-, (Hunfalvy 1867, 67. p.) mind a Borovszky-féle vármegyei monográfia is a Dobsina környékén előforduló számos ásványforrásról tudósított. (Borovszky 1904, 308. p.) Elismerőleg nyilatkozott az újonnan kiépített telepről Chyzer Kornél, (Chyzer 1886, 51. p.) akinek *Magyarország gyógyhelyei és ásványvizei* c. kötete a dobsinai nyaralótelepet az éghajlati gyógyhelyek kategóriájába sorolta, bővebben pedig 18 vendégszobáról és néhány ízlésesen berendezett magánvilláról olvashatunk, ahol „a betérő vendég igen jó ellátást kaphat, a vendégek kényelmét pedig 4 kádas fürdőszoba és egy édesvíz zuhany is szolgálja”. (Chyzer 1885, 63. p.) Dobsina Hohlfeld Lajos híres 1898. évi almanachjából sem hiányozhatott, lényegében ugyanazon információkat megosztva a közönséggel, melyeket elődei – elárulván ezzel, hogy a nyaralótelep az 1890-es években nem produkált jelentősebb fejlődést. (Hohlfeld 1898, 19. p.) Az egykori jégbarlangi telepigazgató, Hanvai Ede által írt dobsinai kalauz azonban már büszkén propagálta a jégbarlang díszes Korcsolya Nagyszállóját, annak kényelmes

18 Dr. Johann E. Pelech: *The Valley of Stracena and the Dobschau Ice-Cavern*. London, Trubner and Co., 1879.; Dr. Johann E. Pelech: *Das Stracenaer Thal und die Dobschauer Eishöhle*. Budapest, 1884.

19 *Rozsnyói Híradó*, 1888. június 10.

20 *Dobsina és Vidéke*, 1912. július 14.

lakásait, aránylag olcsó, figyelmes és pontos kiszolgálását. (Hanvai 1912, 6. p.) Nem csoda, hogy a balneológia jeles képviselői közül Bókai úgy vélte, kellő propagandával Dobsina magaslati klimatikus gyógyhelye tökéletes helyettesítője lenne a felkapott tátrai fürdőknek, (Bókai 1895, 33. p.) Hankó Vilmos pedig, aki a dobsinai nyaralótelepet nehéz betegségek utáni lábadozásra ajánlotta, (Hankó 1902, 15–25. p.) egyenesen a külföldi Reichenau „magyar versenytársának” vélte. (Hankó 1902, 8–14. p.)

Nyaralás a jégbarlang árnyékában

A hegyi klíma hatása tökéletes gyógyírként szolgált a sápadtságban, vérhiányban, idegbántalmakban és tüdőbajokban szenvedő betegeknek. (Boleman 1896, 15. p.) Az idény a hagyományokhoz híven, s a jégbarlang nyitvatartásához igazodva, május 15-től október 1-ig²¹ tartott. (*Magyar Fürdő Kalauz* 1909, 112. p.) Az egész komplexum²² Dobsina város tulajdonába tartozott, s a Monarchia korában felügyelőség alatt, bérlő kezelésében üzemelt.²³ Míg a jégbarlang legelső bérlője 1886-tól 12 éven át Ruffinyi Jenő, a barlang felfedezője és Zsembery Tivadar bányakapitány voltak,²⁴ addig a hozzá tartozó vendéglőt és a telepet előbb egy bizonyos Balássy nevű vendéglős,²⁵ később Koleszár Jakab, majd a millennium környékén Csillag Ferenc, s a dobsinai városi nagyszálló vendéglőse, Gömör György bérelték. Az üdülőkompexum legismertebb bérlőjeként azonban Fejér Endre nagyszállói vendéglőst kell számon tartanunk, aki évi 4414 forintért 1898-tól mintegy 15 éven keresztül mozgatta és évről évre fokozta a nyaralótelep fürdőéletét és hírnevét, (Hanvai 1900, 24 p.) ráadásul még a háború ínséges idejében is a lehetőségekhez mérten megnyitotta a telepet.²⁶ Nevéhez egyértelműen pozitív visszajelzés kötődik a precíz kiszolgálást, ételek-italok minőségét és jutányos árakat illetően, legtalálébban egy vendég 1901. évi bejegyzése alapján jellemezhetjük: „E vadon, fenyves bérczek ölében megtaláltuk mindazt, amit a legnagyobb gourmand csupán világvárosok konyháiban talál föl.”²⁷

Sokunkban felmerül a kérdés, vajon milyen szolgáltatásokban részesült egy jégbarlangot látogatni érkező, de a csodás környezet és üde levegő miatt több napra marasz-

21 A jégbarlang az 1878. és 1884. évi adatokat figyelembe véve május 1-től november végéig tartott nyitva. (Pelech 1878, 28. p.)

22 Komplexum alatt a Dobsina rendezett tanácsú bányaváros tulajdonát képező villamos világításra berendezett jégbarlangot, a villamos gépházat, a jégbarlang tövében felépült új vendéglőt, fürdőt, turistaházat, kis kocsmát és barlangvezetői lakot, valamint az ezekhez tartó mellék- és gazdasági épületeket kell értenünk. (*Gömör-Kishont*, 1897. november 18.)

23 *Gömör-Kishont*, 1882. április 23.

24 *Nemzetközi Fürdő-Lapok*, 1898. május 10. III. évf. 54. sz.; *Dobsina és Vidéke*, 1912. július 14.

25 Állítólag Balássy vendéglős emelte fel a jégbarlang vendéglőjét arra a fokra, amellyel a Szepesség klimatikus és fürdőhelyeinek vendéglőivel vetekedett, sőt felülmúlta azokat a berendezés, a felszolgált ételek-italok és az árak jutányossága tekintetében. (*Rozsnyói Híradó*, 1885. augusztus 16.)

26 *Gömör-Kishont*, 1917. június 14.

27 *Sajó-Vidék*, 1901. július 28.

taló nyaralóvendég e civilizációtól mintegy kétóránra fekvő helyen. Először is minden család, amely egy hétnél tovább időzött a telepen, zenedíj és újságok beszerzése cím alatt 10 korona összeget volt köteles fizetni. Általánosan kétféle füüdőt lehetett igénybe venni: míg a fenyőfüüdő ára 90 fillérbe (lepedővel 1 korona), a meleg kádfüüdő 60 fillérbe (lepedővel 70 fillér) került. A szálló szobaárai az alábbi kritériumok szerint ingadoztak: egyágyas szoba ára havonként 50 korona, naponként 2 korona 40 fillér, kétágyas szoba esetén 60 korona összegre rúgott havonként, 3 korona 20 fillérre pedig naponként. A szobák teljesen bútorozva, ágyneművel fölszerelve adattak ki, minden szoba után a világításért és takarításért személyenként 30 fillér, a havi szobák után pedig havonként 6 korona fizetendő összeg járt. (Hanvai 1900, 28. p.) Hatheti tartózkodás esetén kedvezményképpen a szobaárakból 5%-ot leengedtek. Lássuk, mi volt a helyzet az étkezéssel! „Az étkezés a telepi szállodában tetszés szerinti, bármely időben és asztalnál, nem társas (table d’hote). Egy öt tálból álló teríték ára 3 koronától 6 koronáig terjedt. Állandó vendégek havi étkezés esetén (reggeli, ebéd, vacsora) személyenként 60 (120) korona, heti étkezés esetén (reggeli, ebéd, vacsora) személyenként 20 (40) korona összeget fizettek. Gyermeknek étkezése 12 éves korig féláron történik. Cselédekért külön megállapodás szerint fizetendő az étkezési díj. Az ételek és italok árjegyzéke az étteremben ki van függesztve”²⁸ – olvasható a Hanvai-féle ismertetőben, amely a panzió-rendszer lehetőségére is felhívta a figyelmet. „Pensio (benfoglaltatik lakás, étkezés, világítás és szolgálat) következő árak mellett kapható: egy személyért fizetendő havonként 116 korona, hetenként 38 korona. A pensio csakis egész hétre vehető igénybe.” (Hanvai 1900, 29. p.) A klimatikus üdülőtelep klientúrájának társadalmi összetételéről sokat sejtet azon információ, amely a *Füüdők és nyaralóhelyek* c. országos füüdőismertető brosúra lapjain napvilágot látott, miszerint lehetőség nyílt drágább terítékek előre megrendelésére, ill. a vendéglőben délelőtt 11 órától délután 4 óráig, azaz ebédidő alatt, bármely asztalnál lehetett étkezni. (Fodor 1903, 52. p.) E két – bizonyos felsőbb rétegek számára lényeges – hozzáfűzhető egyértelműen arisztokrata, nagypolgári, de legalább közeposztálybeli polgárság látogatottságára világít rá, illetve propagandájával e társadalmi osztályt igyekezett „megnyerni.”

A fenti gondolatra enged rávilágítani az a tény is, hogy a jégbarlang és nyaralótelepe inkább az országos füüdészeti sajtóban – lásd Tatra-Vidék, Gyógyfüüdők és üdülőhelyek, Nemzetközi Füüdő-Lapok, Füüdő-és Turista Ujság – került propagálásra, mintsem regionális szinten, aminek következményeként a komplexum kevésbé vált népszerűvé a gőmöriek körében.²⁹ Kétségtelen, hogy Dobsina városa lehetőségeihez mérten a telep jövedelmét annak fenntartására és szépítésére fordította, azonban e ritka természeti kincs érdekében többet is tehetett volna. A *Dobsina* és *Vidéke* c. heti közlöny gondolataival élve fogalmazhatjuk meg a problémát: „A felfedezésekkel úgy vagyunk, mint a nappal az égen, minél közelebb vagyunk hozzá, annál kevesebbet látunk belőle, ellenben minél távolabb állunk tőle, annál fénylőbben és ragyogóbban tűnik fel szemünknek. A külföld, specialiter Német-és Angolország jobban ismerik és méltatják jég-

28 Zárójelben az 1912. évi árjegyzék. (Hanvai 1912, 22. p.)

29 *Gömör-Kishont*, 1901. április 11.

barlangunkat, mint a saját édes magyar hazánk.”³⁰ E helyzet kialakulásához nagyban hozzájárult a jégbarlang propaganda-hadjárata, amely annak már az 1870-es évektől az osztrák, a német, az angol és a magyar országos sajtóban történő ismeretterjesztését szorgalmazta.

A gömői sajtótermékek közül elsőként a *Rozsnyói Híradó* közölt le reklámot a Dobsinai-jégbarlangtelepről, az 1888. október 28-án megjelenő, képekkel is illusztrált, viszonylag tartalmas és lényegre törő reklámhirdetés a barlanglátogatást érintő információk mellett a környék látnivalóira, az új építkezések folytán eszközölt hosszabb tartózkodásra is felhívta a figyelmet, ahol „hideg és meleg fürdők a vendégek üdülésére és szórakoztatására egyaránt szolgálnak”. A *Gömör-Kishont* c. vármegyei hivatalos társadalmi lap hasábjain első ízben csupán a millennium évében jelenik meg a dobsinai villatelep – meglehetősen szűkszavú, csupán árakra szorítókozó – reklámja, melyet „olcsó nyaralás fenyevesek között” jelszóval hirdettek, elsősorban „fenyőfürdőre” szoruló tüdőbetegek számára.³¹ Egy esetleges magaslati fürdőtelep létesítésének ötlete is később került a gömői olvasóközönség elé, a város előjárósága részéről első ízben 1890-ben merült fel a nyaralótelep ez irányú bővítésének a gondolata, amely egymás közt szólva meg is maradt puszta gondolat formájában.³² A Szontagh Béla dobsinai polgármester által 1897 őszén propagált hirdetmény a hivatalos vármegyei közlöny hasábjain már elsősorban az egész jégbarlangi övezetbe tartozó épületkomplexum bérbe adásáról cikkezett, másodsorban azonban jövőbe látóan a telep bővítésének kérdését is feszegette. „A Dobsina rendezett tanácsú bányaváros tulajdonát képező villamos világításra berendezett jégbarlangot, a villamos gépházat, a jégbarlang tövében felépült új vendéglőt, fürdőt, turistaházat, kis kocsmát és barlangvezetői lakot, valamint az ezekhez tartó mellék- és gazdasági épületeket az 1899. év május 1-től számítható legalább hat évre, s ha esetleg ott valaki fürdőtelepet, vagy egyéb megfelelő vállalatot létesíteni akarna, hosszabb időre is bérbe adja”³³ – olvasható a *Gömör-Kishont* c. lapban, egyértelműen utalva a telep sokoldalúságára és a felvirágoztatás reményteli jövőjére.

Kanyarodjunk az időben pár évvel vissza! Az 1892. év a nyaralótelep szempontjából is mérföldkőnek számított. Dobsina városa, amely mindig nagy gondot fordított a jégbarlang jó hírének emelésére és az üdülőtelep bővítésére – a barlang világítását villamos árammal rendeztette be; saját költségén egy kisebb vendéglőt, turistaházat, kádfürdőt emelt, sétányokat csináltatott; kedvezmények árusításával magánvállalkozókat nyaralók építésére bírt – belátta, hogy egy komplett barlang- és villatelep igazgatását az egyre bővülő szolgáltatás- és kapacitásigények következtében képtelen önmaga a megfelelő módon ellátni. A nemes ügy érdekében Dobsinán is megtörtént az, ami jó pár gömői fürdő esetében sikerrel járt: 1892. július 15-én Benedicty Kálmán dobsinai lakosnak engedélyt adott arra, hogy részvénytársaságot alakítson, amely a jégbarlang és a fent említett városi tulajdonú épületek és azok mellékhelyiségeinek (60 évre szóló!) bérbevételével, valamint kedvezmények nyeresésével, a modern izlésnek és kívá-

30 *Dobsina és Vidéke*, 1910. november 27.

31 *Gömör-Kishont*, 1896. május 14.

32 *Rozsnyói Híradó*, 1890. augusztus 10.

33 *Gömör-Kishont*, 1897. november 18.

nalmaknak megfelelő nyaralótelepet és hidegvíz-gyógyintézetet létesítsen, évi 1500 forintos bérleti díj fejében. A Szontagh Béla polgármester elnökletével alakuló, mintegy 16 tagból álló részvénytársaság 1000 darab 100 forint névértékű, 1894 áprilisáig jegyezhető részvény kibocsátásával, 100.000 forint kezdő alaptőkével tervezte pályafutása indulását. Az elképzelések szerint a leendő részvénytársaságnak a város, mely maga is 5000 forinttal járult volna az új részvénytársaság tőkéjéhez, egyértelműen egy modern ízésnek megfelelő 10-12 vendégszobával fölszerelt, kezelőszemélyzet lakásával és mellékhelyiségekkel ellátott fürdőépület földhúzását, két 30-30 szobával rendelkező turistaház megépítését, egy árucsarnok kivitelezését, továbbá egy korszerű, tágas és kényelmes vendéglő realizálását rendelte elő, amelyben az éttermen és konyhán kívül kávéházzal, olvasó- és táncteremmel, valamint vendéglőslakással és igazgatósági helyiségekkel is rendelkeznie kellett.³⁴ Vajon Dobsina estében bevált a felvirágoztatás felé vivő recept? Nagy újdonságot nem árulunk el azzal, ha nemmel választunk. Újabb csapásként nemleges válasz érkezett a telep végleges eladásának hírére is. Benedicty után egy évvel, 1893-ban nyújtotta be kérvényét Rohonczy Gedeon³⁵ országgyűlési képviselő, melyben mind a jégbarlangért, mind a telepen hozzá tartozó összes épületért s az ezeket környező 70 hold erdőért 100.000 forintot ajánlott fel a városnak.³⁶ Tervei között szerepelt új nyaralóépületek létrehozása, sikló létesítése a barlang bejáratához, egy négyemeletes szálló, ill. a Poprád–Dobsina-vasútforgalom létrehozása – kérelmét azonban a képviselő-testület még folyó év őszén elutasította. (Székely–Horváth 2009, 38. p.) Ugyanebben az évben Kubinyi Géza, szintén országgyűlési képviselő, későbbi megyei főispán jelentkezett az egész jégbarlangi telepért 200.000 forintos vételáron, egyben részvénytársaság alakításával ajánlkozva fel, megnyerő ajánlata azonban szintén hoppon maradt.³⁷

A fent vázolt gigászi tervek realizálása esetén a vármegyei sajtó hasábjain 1901 tavaszán megjelent „Klimatikus helyeinkről” szülő tárcában bizonyára nem e következő sorokat kellene visszaolvasnunk: „A dobsinai jégbarlang mellett berendezett nyaralótelep néhány év óta határozott föllandulást mutat, bár mint fürdőhely éppen nem jöhet számításba, márt csak azért sem, mert fürdőt csak nagy utánajárára kap a vendég abban a pár kis fürdőszobácskában, a mit a tessék-lássék kedveért néhány év előtt odahevenyésztek. Holott megfelelő tőkebefektetéssel nagyszerű hidegvízgyógyintézetet lehetne a jégbarlangnál teremteni, mert vize sok van és kitűnő. Levegője pompás, környéke gyönyörű. Kirándulásokra és üdülésre egyaránt alkalmas. Állandó vendége mégis nagyon kevés. Az a negyedfélezer látogató – amely itt a legutóbbi kimutatás sze-

34 A dolog érdekesség már önmagában az, hogy a bérleti szerződést 1893. január 1-től 1952. december 31-ig tervezték megkötöni. (Gömör, 1894. március 25.)

35 Rohonczy folyó évben még a barlang bérbevételét is megkísérelte évi 4000 forintos áron 6 éves időtartamra. Sportember lévén tervei között szerepelt egy 14.000 forint értékű telek bérbevétele is, a jégbarlang körül nyári villák és nyaralóházak építése céljából a jégünnepélyeken résztvevő családok által. A kérelem elbírálásának kimeneteléről nincsenek információink, de mivel a jövőben nem történt radikális változás, feltételezhetően nem fogadtatt el Dobsina városa által. (Rozsnyói Híradó, 1893. október 1.)

36 Dobsina és Vidéke, 1910. november 27.

37 Rozsnyói Híradó, 1893. augusztus 13.

rint évenként megfordul –, csak úgynevezett »futóvendégekből« telik ki, akik a barlang csudájának megtekintése végett jönnek ide egy-egy félnapra a világ minden részéből, hogy aztán még aznap továbbutazzanak.”³⁸ A silány vállalkozó kedv, a pénzhiány és a gyér propaganda pedig megtette hatását. A semmittevés következményei még ugyanazon évben egy újabb negatív tárcában teljesedtek ki kendőzetlenül. „Dobsina nem hirdeti magát – Magyarországon és talán Poroszországon kívül bizony nagyon kevés helyen ismerik. A szomszédos Tátrafüred fürdőközönsége legnagyobb részének fogalma sincs róla, hogy a dobsinai jégbarlangot könnyűszerrel megtekinthetné.”³⁹ Még a Dobsinán megjelentő hetilap is szóvá tette a klimatikus nyaralóhely adottságainak elbogatellizálását, mondván, „itt minden feltétel adott: gyönyörű vidék, jó levegő, kitűnő víz. Ennek ellenére más, Dobsinával egy lapon még csak nem is említhető vidékek nyáron csak úgy hemzsegek az idegenektől, addig Dobsina csendesebb, kihaltabb ilyenkor. Mert hisz a barlanghoz siető, mintegy átsurranó közönséget csak nem tekinthetjük idegenforgalomnak?!”⁴⁰ A tárcsa ismeretlen szerzője az 1910-es években Dobsina nyaralóvárossá, egyfajta kirándulóhellyé válását javasolta, mellyel egyrészt minimalizálná annak „átfutó” jellegét, másrészt megteremtené hiányzó idegenforgalmát, méghozzá olyan formában, hogy a városi magánházaknál ún. „szoba kiadó” formában egy-egy dobsinai polgár családonként nyaralókat fogadhatna be a nyári turistaszezon idején akár havi 40-60 korona szállásdíj fejében, esetleg teljes ellátás esetén magasabb összegért.⁴¹ Ha mélyebben belegondolunk, e meglehetősen naiv tervek kivitelezése már csak azért sem járhatott sikerrel, mivel Magyarország számos ismert gyönyörű klimatikus hellyel, gyógyfürdővel és nyaralóteleppel bírt ahhoz, hogy egy feltöltődésre vágyó páciens egy eldugott gömöri bányavárost, Dobsinát válassza kirándulása célpontjául. Viszonylag reális képet festett a kérdéses „Dobsina mint nyaralóváros” témához Dr. Hermann Antal, aki 1911 nyarán köntörfalazás nélkül beszámolt ezen elképzelések nehézségeiről: „Észak felől nem lehet forgalmat várni, mert azt felfogja a Tátra. Délfelől pedig kissé messze esik a város azon centrumoktól, melyek nyaraló rajokat bocsátanak ki. A közlekedés nem kifogástalan, a pályaudvar messze van a város közepétől. Dobsinán a házak legnagyobb része csak egy család szükségletére van építve és berendezve. A családok társas élete meglehetősen zárkózott. Az élmezőny kissé nehézkes. Itt villákat, nyaralókat, hoteleket építeni csak azzal a céllal, hogy kéthónapos idegeneknek bérbé adják, a mai roppant drága építési viszonyok mellett semmiképpen sem fizetné ki magát.”⁴² A Dobsinát magyar Ischlként emlegető Hermann ugyanakkor a változás lehetőségeire is kitért: „A jégbarlang érdekeltei köréből alakuljon egy bizottság. Írják össze a nyaralásra használható és kiadható helyiségeket. Alakítsanak át e célra alkalmas, de elhagyatott, vagy elhanyagolt épületeket. Jelöljenek ki olyan telkeket, ahol idegenek olcsón, szerény nyaralót építhetnek maguknak. Gondoskodjanak a város feltétlen tisztaságáról, rendezettségéről, külső csínjéről. Csináljanak sétahelye-

38 *Gömör-Kishont*, 1901. április 11.

39 *Gömör-Kishont*, 1901. június 27.

40 *Dobsina és Vidéke*, 1910. december 4.

41 *Dobsina és Vidéke*, 1910. december 4.

42 *Dobsina és Vidéke*, 1911. július 2.

ket és utakat, kirándulóhelyeket, sporttelepeket és vendéglőket. Gondoskodjanak cél-szerű élelmezésről. Teremtsenek kellemes társaséletet. Egyszerű, népszerű ismertető füzetet kell szerkeszteni Dobsináról, amely biztos és reális felvilágosítást ad arra nézve, hogy melyik házban, milyen lakás, mennyiért vehető bérbe, az ellátás mibe kerül, stb. E füzetet ügyesen el kell terjeszteni, és az alföldi városok helyi lapjaiban is a valóságnak teljesen megfelelő, bizalmatkelző cikkekben ismertetni kell a várost és környékét.”⁴³ E meglehetősen hosszadalmas és több szálát is megmozgató radikális lépések helyett igazából a valódi megoldás az lett volna, ha a város a jégbarlangi nyaralótelep fejlesztésére fókuszálva annak minél előbb hidegvíz-gyógyintézeté válását szorgalmazta volna a lehető legszélesebb propagandával, felkeltve ezzel a nyaralóközönség figyelmét, akik egy idő után rendszeres látogatásaikkal a telepet fellendítvén közvetve Dobsina városának is hasznot kovácsoltak volna.

Fején találta a szőget egy „Józsi” névvel ellátott, édesanyjának címezett levél szerzője, aki a „Miért nem világhírű fürdőhely a Dobsinai-Jégbarlang vadregényes vidéke?” címmel napvilágot látott tapasztalatait illetően pontos megfogalmazásban veszi sorra a nyaralótelep érzékeny pontjait:

„A szobák! Hús év áll fönn ez a nyaraló és még azóta sincs több szobája, mint az első időszakban volt. Ilyen ez a burger-gazdálkodás! A telep Dobsina város tulajdona s a városi közgyűlés jóváhagyásával a tanács adja ki bérbe évről évre a vendéglőt hat vagy hét padlás szobáskájával a kakasülön és még mellette egy földbe sülyedt kised vityillót. Kinek jönne kedve ilyen lakásokba ide jönni lakni hetekig. Hisz annyi idő alatt az ember is megdohosodnék ezekben a borz-lyukakba, mind ahogy az ágyneműek már mind rakásra dohosodtak. A cipőit sem kell suvikszoltatni, mert itt az ág alatt szépen kivirágoznak – a penésztől. Azt hallom, a város 4000 forint bérletet kap – és azt szépen zsebre rakja. De vajon nem lenne okosabb dolog, ha tíz esztendő alatt építtetne így tíz olyan bérvillát, mely egyenkint jövedelmezne legalább 500-500 forintot? Vagy építsenek egyszerre csak egy bérházat. De miután 3-4 év után kifizette magát, szaporítsák csak a telepet. Ha én egy ilyen gazdag városnak vagyok, azt az évi négy-négyezer forintot legalább is reklámra fordítanám. Szerződést kötnék a vendéglőssel, a barlangbérlettel, hogy amennyit én, ugyanannyit áldozzanak ők is arra a reklámra. De ne csak a Kárpátoktól az Adriáig, hanem a Pirénektől a Kaukázusig is. Vagy túl még az óceánokon is, hogy megismerje ezt a szép helyet az egész világ. És egyben fogadnék egy vállalkozó, szájas orvost. Állítson föl a város egy fürdő-orvosi állomást, aki évi 800 forintért a szezon négy hónapja alatt künn tartózkodik a telepen, aki telelarmázza a világot valami divatos szóval, amivel lépre lehet csalni az embereket: Knejpólás! Hideg vízkúra! Pokrócba varrás! Fenyő levegő! Hegymászás az asztma ellen! Magas légkör a vérkeringés gyorsítására! Sokszorosított oxidáció! Napfürdők! Rántott levesek! Savó ivások! Van itt egy vendég, aki csak azért jön ide nyaralni, mert a dobsinai urak bevették a vadásztársaságba. Ezzel is próbát kellene tenni. Sok alföldi urat vonzhatna ide az a hit, hogy a felső-gömöri rengetegeken még kiváló vadász-élvezetekre fog lelteni: szarvas, őz, disznó, medve! Új, mozgalmasabb társas élet pezsdülne föl az áldozatkészség nyomán. Ilyen politika mellett ötven év múlva ez a telep hozna ötvétezer forintot a városnak és

43 *Dobsina és Vidéke*, 1911. július 2.

másik ötvenezeret vagy százat a lakosságnak. Hátha késő lesz majd az utolsó pillanatban kapkodni, mikor már az egész világ be lesz népesítve nyaralókkal, üdülő és fürdőhelyekkel!”⁴⁴

Bár sajnálatos módon „Józi sorai” soha értő fülekre nem találtak, a város vezetősége által eszközölt sorozatos baklövések és a „papíralapú tervek” ellenére mégis élénk ség és bő turistaáradat jellemezte az üdülőkomplexumot.

A telepen nyaraló állandó vendégekről kurlisták – ha egyáltalán léteztek – nem maradtak fenn az utókornak. Annyit tudunk, hogy fenntartásban állt egy vendégekönyv Fejér Endre vendéglősnél, melynek „minden lapján a legmagasabb vendégek által sajátkezűleg írt elismerés és dicséret” volt beírva a vendéglátást illetően, valószínűleg vegyes (állandó és átutazó, ill. hazai és külföldi) vendégektől egyaránt.⁴⁵ Egyedüli forrás a regionális sajtó, melynek hasábjain rendszertelenül, csonkán és inkább információ jelleggel közzétették egyik-másik nyaraló vendég adatait, ezekre azonban – a rozsnyói esethez hasonlóan – nem lehet alapozni. A többségben gömöri vendég mellett Budapest és környéke, elvéve Bécs, Fiume és egyéb – főleg szomszédos – magyarországi megye (pl. Nógrád, Borsod, Szepesség, Abaúj, Hajdú, Csongrád) is képviseltette magát, foglalkozásukat tekintve királyi tanfelügyelő, bányamérnök, földbirtokos, közjegyző, polgári iskolai igazgató, tanár, ügyvéd, főorvos, gyógyszerész, bankár, huszárkapitány, főhadnagy, ezredes, postafőnök, festőművész és zeneművész is megfordult közöttük.⁴⁶ A jégbarlang nyaralóvendégeinek névsorából első ízben a *Gömör-Kishont* szemezgetett 1900 nyarán. Elvéve a rozsnyói kiadású *Sajó-Vidék* is tudósított a telep nyaralóvendégeiről, közöttük 1906 júliusában Markó Ernő tájképfestőről, aki a jégbarlang egyes részleteit is megörökítette vásznain. (Székely-Horváth 2009, 47. p.) Főleg az első világháborút megelőző években nőtt a hosszabb időre telepünkre érkező nyaralók száma, akik több hétre érkeztek ide.⁴⁷ Vendéglista terén a Dobsinán megjelenő *Dobsina és Vidéke* c. heti közlöny vitte a pálmát, bár csupán 1911 és 1917 között közölt ízelítőt (nem teljes névsort!) a nyaralótelep állandó vendégeiből, felcsillantván kövecsesi Lukács Géza kir. udvari tanácsos és nyugalmazott gömöri főispán,⁴⁸ Lyka Károly szerkesztő-író, Dr. Sigmond Emil miniszteri tanácsos,⁴⁹ valamint Basilides Mária operaénekesnő nevével.⁵⁰ Érdemes azt is feljegyeznünk, hogy a helyi polgárok családtagjaikkal egyetemben szintén szívesen töltötték – akár többhetes - nyaralásukat a jégbarlang telepének valamelyik villájában, élvezvén a kellemes hegyi levegőt: a „felfedező”

44 *Sajó-Vidék*, 1899. szeptember 7.

45 *Sajó-Vidék*, 1903. augusztus 20.

46 *Gömör-Kishont*, 1900. augusztus 9.; *Sajó-Vidék*, 1901. augusztus 1.; *Sajó-Vidék*, 1906. július 26.

Dobsina és Vidéke, 1911. július 30.

Dobsina és Vidéke, 1912. augusztus 4.

47 *Dobsina és Vidéke*, 1912. augusztus 4.

48 *Dobsina és Vidéke*, 1917. július 29.

49 A Remenyik-villában kapott elszállásolást 3 hónapra. (*Dobsina és Vidéke*, 1912. június 23.)

50 Viszonylag a legrészletesebb névsorral szolgált a lap, azonban az „és családja” jelző miatt lehetetlen megállapítani egy-egy szezon vendéglétszámát. (*Dobsina és Vidéke*, 1912. augusztus 11.)

Ruffinyi Jenő bányatanácsos, az igazgató szerepében tetszelgő Hanvai Ede,⁵¹ Dr. Schwirián János dobsinai orvos vagy a Coburg hercegi bányafelügyelő, Benedicty Kálmán is ide sorolható.⁵²

Dobsina szempontjából igen értékes egy fennmaradt „füüdői levél”, amelyet 1912 nyarán írt barátnőjének egy bizonyos Steinitzer Vilma nyugalmazott óvónőképző intézeti igazgatónő Hódmezővásárhelyről, a lehető legnagyobb megalégedéssel nyugtázván a jégbarlangi nyaralótelepen való tartózkodását, melynek a beszámoló szerint visszatérő látogatója volt: „A régi szokásomhoz híven megint csak felkerestem az üdülöhelyek ideálját, a bűvös-bájos Dobsina-Jégbarlang-Telepet. Nem képzelhetek ennél jobb pihenőhelyet! A csodaszép környezet, a balzsamos fenyőillatos levegő, a virágos rétek, melyek oly igézően terülnek el az erdőkoszorúta csúcsok alján, a kristálytisza vízű Gölnitz hegyi patak csöndes mormolása, a háborítatlan csend, mely az erdők mélyén honol – minden együttvéve valósággal elringatja s kéjes nyugalomra, álmodozásra hívja fel – a munkától vagy a fővárosi élet zajától – kimerült idegzetet. Mondanom sem kell, hogy napról napra jobban éreztem e csodás hely jótékony hatását. Délelőttem kisebb séta után, rendesen olvasással, vagy könnyű kézimunkával teltek el. Délután pedig kikirándultam a közeli erdőségekbe, virágot szedegetve s gyönyörködve a természet – léptenyomon megnyilatkozó – ezer szépségében.”⁵³

Nem így járt viszont az a látogató, aki 1893 nyarán a következő őszinte panaszáradattal állt elő a *Rozsnyói Híradó* hasábjain: „Van ennek a nyaralótelepnek ez idő szerint egy olyan átká, amely nagy mértékben hozzá fog járulni ahhoz, hogy az embereket hosszú időre elidegenítse a Hegyeskő környékéről. És ez: Koleszár Jakab, a telep vendéglőse. Míg ugyanis télen a legjámorabb szabómester, addig nyáron valóságos bakkecske, amely öklel jobbra-balra, ha valaki nincs megalégedve az általa nyújtott kvalifikálhatlan kiszolgálattal.”⁵⁴A dobsinai nyaralótelep későbbi vendéglőisére – pontosabban Gőmör Györgyre – is érkezett ám rosszálló megjegyzés az 1897. évi szezonban, és pedig felülfizettetés címén. Az igazsághoz azonban az is hozzátartozik, hogy a vendégek sokszor hajlamosak voltak elfeledkezni néhány tényről, ami az esetleges árdrágítás háttere mögött meghúzódott: mint a hely elszigeteltsége, az élelmiszereknek tengelyen való szállítása a telepre, a napi vendégszám kiszámíthatatlansága, a 25–28 főnyi szolgaszemélyzet eltartása, a vendéglő magas bérösszege, ill. a magas mellékkiadások.⁵⁵

Summa summarum, a századfordulón mégis általános élénkség uralkodott a telepen, sőt mind sűrűbben érkeztek a visszatérő vendégek. A nyár jellemzően telt házzal bírt,⁵⁶ s mindinkább a lakóhelyek bővítésének kérdése került fontolóra, amint azt az alábbi cikk is jól példázza: „A barlangot, mint értesülünk, állandóan kielégítő számmal látogatják, sőt újabban mind nagyobb számmal keresik fel, a hosszabb időre való ott tartózkodásra pedig még számosan jelentkeznek, a kiket azonban alig lehet majd elhelyezni s így újra aktuálissá vált a telep lakóhelyeinek a nagyobbítása, illetőleg szaporí-

51 Megjegyzendő, hogy saját villája volt a nyaralótelepen. (*Dobsina és Vidéke*, 1912. július 7.)

52 *Dobsina és Vidéke*, 1912. augusztus 11.

53 *Dobsina és Vidéke*, 1912. július 28.

54 *Rozsnyói Híradó*, 1893. július 30.

55 *Rozsnyói Híradó*, 1897. augusztus 1.

56 *Rozsnyói Híradó*, 1891. február 22.

tása.”⁵⁷ A helyzet egy évvel később sem változott, a *Sajó-Vidék* c. társadalmi lapban szintúgy szóvá került a jégbarlangi szállásmizéria kilátástalansága, ami nem igazán vetett jó fényt Dobsinára, e magát anonimitásba burkoló vendégtől: „A nyaraló közönség oly nagy számban van, hogy nemcsak a földszintes és emeletes szobák vannak mind kiadva, hanem még a padlás szobák is. A napi látogatók számra – többnyire idegenek – oly tömegesen érkeznek, hogy a tágas két ebédlő terem alig bírja befogadni.”⁵⁸ Még 1912-ben is lakhelygondokkal küzdött a telep, a sorozatos elutasításokra a helyi sajtó is felfigyelt. „Még igen sokan keresnék föl a szép fekvésű telepet, ha nem kellene sokakat egész ridegen elutasítani az örökös szobahiány miatt”⁵⁹ – olvasható a Dobsina és Vidéke folyó évi lapszámában.

Az intő gondolatot azonban nem követték tettek, sőt inkább ismét felvetődött a barlangtelep megfelelő bérbe adásának ötlete a vidék látogatottságának növelése érdekében. Az 1910-ben felröppent sajtóhírek értelmében Dobsina városa egy német cégnek kívánta bérbe adni a nyaralóövezetet vonat, vendéglő, fürdő és játékterek kiépítését remélve.⁶⁰ Alighanem az ismét csak tervként maradt ötlet három évvel később újból aktuálissá vált – immár sokadszorra. A város a tulajdonát képező nyaralótelep fejlesztését szem előtt tartva annak a jégbarlanggal egyetemben hosszú, 25–50 éves lejáratú haszonbérbe adását, esetleges eladását, határozta el a hozzá tartozó nagyvendéglővel, fürdővel, turistaházzal, kocsmával, erdei parkkal, valamint a telep összes tartozékaival együtt, éspedig egy modern szálló, egy korszerű fürdő, s egy új nyaralóvilla-csoportért cserébe, melyeknek felépítését a leendő haszonbérletől volt hivatott elvárni. Az építkezésre fordított beruházások összegét 200.000 koronában állapította meg a város, amely egyértelműen Dobsina tulajdonába szállt volna át a bérleti szerződés lejártával, az éves bérleti összeget pedig legalább 12.000 koronára kalkulálta.⁶¹ A „gömöri fürdők betegsége” Dobsinát is elérvén, tervrajzok formájában hagyta a szépreményű és jobb sorsra is érdemes nyaralótelepet. Felkészületlenség, emberi gondatlanság, hiányzó tetterő, a valós értékek alábecsülése és nem utolsósorban az oly sok fürdőre jellemző gömöri igénytelenség voltak azok, amelyek Dobsina város klimatikus nyaralóhelyét a fejlődés küszöbén toporogni hagyták.

Turistaözön Dobsinán

„Nem kell Svájcba mennie a magyarnak, itt is megtalálja azt, amit a természet és műveltség nyújthat”⁶² – áll a jégbarlangi telep vendégkönyvében, s nem kell sokáig bizonygatnunk az állítás igaz voltát. A hely kirándulásokkal és szórakozási lehetőségekkel egyaránt bővelkedett. Az 1900. évben kiadott Hanák-féle kalauz kevés költséggel

57 *Gömör-Kishont*, 1902. július 17.

58 Előfordult, hogy az átutazó barlanglátogató vendégek száma egy-egy ebédkor akár a 200 főt is elérte. (*Sajó-Vidék*, 1903. augusztus 20.)

59 *Dobsina és Vidéke*, 1912. augusztus 11.

60 *Gömör-Kishont*, 1910. július 23.

61 *Gömör-Kishont*, 1913. július 20.

62 *Sajó-Vidék*, 1901. július 28.

és fáradtsággal járó kirándulásokat kínált az itt üdülő vendégeknek: a Király-hegyre, a Sztraczenai-völgybe, az időszi forráshoz, Coburg herceg kohóhoz és vadászkastélyához, a murányi várromokhoz, a krasznahorkai várba, az Aggteleki-cseppkőbarlangba, az összes szepesi fürdőbe és a Magas-Tátrába.

Külön fejezetet érdemel a jégbarlang mint kirándulási célpont, amely 1871-es megnyitása óta eltelt első 10 évben már mintegy 15.664 egyént fogadott,⁶³ s 26 évvel később már 92.690 vendéget számlált.⁶⁴ Nem minden látogatója választotta azonban a mellette lévő klimatikus üdülőttelepet kikapcsolódás gyanánt is. Épp ezért fontos elkülönítenünk a csak jégbarlangot látogatókat a valódi nyaralóktól. Általánosságban elmondható, hogy az 1903 és 1905 között fennmaradt vármegyei közegészségügyi statisztikák alapján a dobsinai nyaralótelep állandó vendégeinek a száma évente nem érte el a 100 főt.⁶⁵ A *Tátra-Vidék* c. közlöny tökéletesen szemlélteti a különbséget, az 1883. január 1-től augusztus 5-ig barlanglátogatóként regisztrált 735 személy közül folyó év augusztus 5-én csupán 31 állandó vendég lett elhelyezve nyaralóként a szálló 15 szobájában.⁶⁶ Nem úgy járt el azonban a *Füüdő és Turista Ujság*, amely 1892. január 15-én megjelenő számában a Dobsinai-jégbarlang nemzetközi tekintetben „színes” látogatottságát tárta a nyilvánosság elé: „1891-ben 2519 turista látogatta meg a barlangot, ebből 1598 magyar, 132 osztrák, 13 gácsországi, 14 morva, 8 cseh, 2 fiumei, 1 isztriai, 2 szlavónországi, 312 porosz, 2 hollandi, 16 orosz-lengyel, 11 francia, 9 angol, 13 amerikai, 2 indiai, 2 svájci, 1 török, 1 olasz és 380 ismeretlen honosságú. Ebből számolva a jégbarlang közelében létesített nyaraló-telep az egész évad alatt szép látogatottságnak örvendett.”⁶⁷ Igen ám, de vajon mennyi volt az annyi? Kétségtelen, hogy a ma világörökség részeként nyilvántartott Dobsinai-jégbarlang kitűnő húzóerőként szolgált a magaslati nyaralótelep számára. Ezt a reklámokban is igyekeztek hangsúlyozni. „A jégbarlangnál a vendégek kényelméről kitűnően van gondoskodva. Új építkezések folytán hosszabb nyári tartózkodásul is nagyon ajánlatos e festői hely”⁶⁸ – áll a Tátra-menti fürdő- és üdülőttelepekkel foglalkozó képes folyóirat hasábjain. A város tulajdonában álló telepére egy pillanatig sem habozott felhívni a közönség figyelmét Dobsina tanácsa, a jégbarlang melletti Sztraczenai-völgyben már 1884-től kínált nyaralók és hidegvíz-gyógyintézetek építésére alkalmat: „A vadregényes sztraczenai völgynek a dobsinai jégbarlang mellett fekvő része nyaralók építésére felette alkalmas – és hogy a már meglevők mellett minél nagyobb számú nyaralók építenének, Dobsina városa esetleges vállalkozók részére – az erre nézve érvényben levő szabályrendelet alapján – a legnagyobb mérvű kedvezményeket kész biztosítani. Az építéshez szükségelt fát felette leszállított áron szolgáltatja, úgy hogy egy 12 méter hosszú és átlag 25 centimé-

63 *Tátra-vidék*, I. szám. 1883. április 15.

64 *Gömör-Kishont*, 1907. február 24.

65 Az 1905. évi statisztikai adatokat figyelembe véve konkrétan 81 főt számlált. (A Gömörmegyei Orvos-Gyógyszerész Egylet és Orvos-Szövetség évkönyve az 1905. és 1906-ik évről. 1907, 95. p.)

66 *Tátra-vidék*, 13. sz. 1883. augusztus 5.

67 *Füüdő és Turista Ujság*, 1892. január 15.

68 *Tátra-vidék*, 1883. április 15.

ter széles fenyő szálfa az építkezés helyén 40 krajcárba kerül, az építkezéshez átengedett terület négyzetméter öle után telekbér címén egy krajcár fizetendő. Elfogadható ajánlatokkal szemben pedig olyan vállalkozók részére, akik e helyen hidegvíz-gyógyintézet alakítására hajlandók, kész Dobsina város az e célra igen alkalmas kb. 6 R. foknyi hőmérséklettel bíró forrásoknak kizárólagos használati jogát is biztosítani egy úgy a kocsmáltatási jog gyakorlata körül, mint más irányban kedvezményeket nyújtani.⁶⁹ A nagy tervekből sajnos nem lett semmi, pedig a kedvező természeti adottságokkal rendelkező klimatikus magaslati nyaralótelep igényesebb, nívósabb kiépítése Gömör számára is meghozta volna a fürdőélet terén mind ez ideig hiányolt országos és nemzetközi szintű elismerést. A nyaralótelep történetében – a nagyszállón kívül – mindössze öt villa létezéséről van tudásunk, ettől függetlenül állhatott itt több is, melyek a szezon alatt ideális bérbe vehető vendéglátóhelyül szolgáltak a nyaraló családok számára: az egyik a 12 vendégszobával felszerelt svájci stílusban épült Sárkány-villa⁷⁰ (papírmalmai Remenyik-villa néven is emlegették), a másik a rozsnói tulajdonú Markó-féle Annavilla, a harmadik a csuntavai Halasi-Nemes-féle villa, valamint a Pelech által emlegetett két Gömör-villa.

Mindenesetre már az is lépéselőnynek számított, hogy az 1885. évi általános országos kiállításán a Tátra hegységnek 70 méteres félkör kerületű képén kívül, melynek előterén a három Tátrafüred csoportosult, a magyar fürdők közül Borszék, Buziás, Bártfa, Marillavölgy, Herkulesfürdő, a Budai sósfürdő, Tusnád, Margitsziget és Újtátrafüred mellett a Dobsinai-jégbarlang és nyaralótelep is helyet kapott.⁷¹ Dobsina ideális nyaralócélpontnak való elismerése Dr. Hankó Vilmos a „A mi fürdőink” című tudományos munkájában is elővillant, aki az Uránia mozgóképszínház részére 1900. május 3-án magyar fürdőinkről készített képes bemutatójában a vetítövásznonra felkerült 26 legismertebb magyar fürdő közül egyetlen gömői fürdőhelyként Dobsina magaslati nyaralótelepét prezentálta a közönségnek.⁷² A már említett „Fürdők és nyaralóhelyek” c. százzadelőn megjelent brosúra lapjain a jégbarlang és fürdőtelepe is igen méltányos propagálásban részesült: „Dobsinát, amidőn csak a jégbarlang állott egymagában s nem volt nyaralótelep, is számos ezren keresték fel évente, ami egészen természetes is, mert hiszen az a barlang már igen régen Európának egyik legnagyobb nevezetessége. Amióta pedig a jégbarlangi telep igazgatósága s annak bérlője, Fejér Lipót⁷³ kezelik a barlangot, s a tőzsomszédságában létesített páratlanul álló nyaralótelepet, azóta nemcsak turisták látogatják óriási tömegben, hanem Magyarország egyik legelső klimatikus gyógyhelyévé emelkedett. Dobsinán a bérlő arra törekszik, hogy kevés költséggel kellemesen töltsen el a nyarat a fürdőző közönség, s hogy immár a magyarok, akik tudvalevőleg a legkényesebb nyaralók s a legpazarlóbb módon költenek a külföldi fürdőkben, lassankint a dobsinai regényes szépségű nyaralótelepet keresik fel, az leginkább

69 *Tátra-vidék*, 11.szám. 1884. június 1.

70 Tulajdonosa a dobsinai Sárkány Kálmán vasgyártulajdonos volt. (*Rozsnói Híradó*, 1888. augusztus 28.)

71 *Tátra-vidék*, 1885. január 1.

72 *Nemzetközi Fürdő-Lapok*, 1900. május 10.

73 Valószínűleg elírás, Fejér Endrének hívták a vendéglőst.

a dobsinai füüdőtelep igazgatóságának tudható be.” (Fodor 1902, 51–52. p.) A füzet a legapróbb részletességgel kitért a nyaralótelep ismertetésére, melyet nem melleleg „Gőmörmegeye egyik legszebb pontjaként” jellemzett. (Fodor 1904, 60. p.)

A századfordulón hazai és külföldi turistacsoportok, egyletek, tanintézetek, magán-társaságok jelenlététől vált hangossá a Sztracenai-völgy és a jégbarlang környéke, melyek részletes felsorolásától a téma eltérő jellegére vonatkozóan jelen munkában eltekintünk.⁷⁴ Csupán ízelítőként szolgálva: 1881 nyarán az írói és művészi kör, a Kárpát-egylet budapesti tagjai, a fővárosi lapok szerkesztői és munkatársai érkeztek a Dobsinai-jégbarlanghoz, akik – mielőtt a barlangi fogadós vendégszeretetét élvezték volna – Dr. Pelech János igazgató közreműködésével tekintették meg e természeti képződményt.⁷⁵ A magyar orvosok és természetvizsgálók pedig XXIV. nagygyűlésük keretében, 1888-ban érkeztek Dobsinára, (Chyzer 1890, 79. p.) s nem csupán a természeti környezet megcsodálásának céljából, hanem a jégbarlang telepének a modern, higiénikus követelményeknek megfelelő fejlesztésének és üzemeltetésének meggyőződése iránt is.⁷⁶ Együttal kezdetüket vették a MÁV által eszközölt szervezett kirándulások. A magyar kir. államvasutak városi menetjegyirodája által 1884. augusztus 15–17. között megrendezett első dobsinai kiránduláson rögtön 170 budapesti vendég – közöttük számos nő – vett részt.⁷⁷ Dobsina elsősorban jégbarlangja, másodsorban klimatikus üdülőttelepe miatt jelent meg a társas utazások államosaként a Gyógyfürdők, Üdülöhelyek és Utazási Központi Iroda kínálatában rendezendő Magas-Tátra vidéki társas körutakban. Az 1897. augusztus 19. és 24. között megrendezett Szent István-napi társas úthoz 21, javarészt fővárosi érdeklődő csatlakozott.⁷⁸ A Korytnicza-fürdő, Csorba-tó, Huszpark, Alsó-, Ó- és Újtátrafüred, Iglófüred, Sztracenai völgy és Dobsinai-jégbarlang-nyaralótelep érintésével megtett kiruccanás teljes szolgáltatást felölelő részvételi díja személyenként 40 forintba, vasúti jegyek nélkül 26 forintba került. Az ötnapos program keretében ugyan egy dobsinai üdítő nyaralásra nem került sor, azonban mind a jégbarlang nyújtotta korcsolyázási lehetőséget, mind a nyaralótelep vendéglősének, Gőmör Györgynek nagyszerű vendéglátását kiélvezhették a résztvevők egy díszebéd erejéig.⁷⁹ Az 1898. évad nyári utazási között ún. „északmagyarországi fürdőkbe tett művészkörutazás” címszó alatt Korytnicza, a Csorba-tó, Tátrafüred és Dobsina szerepeltek,⁸⁰ mint ahogy a folyó évi május 26. – 31. között megrendezett pünkösdi társas kirándulás alkalmával is a Magas-Tátra, Csorba-tó, Felkai nyaralótelep, Tátrafüred, Virágvölgy, Dobsinai-jégbarlang és magaslati nyaralótelep desztinációkhoz nyílt lehetősége elláto-

74 Az érdekesség kedvéért, csupán az 1906. évben érkezett 4983 vendége közül 4036 magyarországi, 358 ausztriai, 510 németországi, 19 angol, 4 francia, 6 orosz, 3 olasz, 3 belgiumi, 4 svéd, 1 szerbiai, 3 bulgáriai, 6 romániai, 1 görög, 28 amerikai és 1 fokföldi látogatója volt. (Gőmör-Kishont, 1907. február 24.)

75 Gőmör-Kishont, 1881. június 26.

76 Sajó-Vidék, 1901. július 28.

77 A józsefvárosi indóházból kirobogott különvonattal érkező turisták a nyaralótelepet csupán a vendéglőben elfogyasztott ebéd erejéig vették igénybe. (Tátra-vidék, 1884. augusztus 24.)

78 Gyógyfürdők és üdülöhelyek, 1897. szeptember 27.

79 Gyógyfürdők és üdülöhelyek, 1897. augusztus 10. I. évf. 4. szám

80 Gyógyfürdők és üdülöhelyek, 1898. február 15. II. évf. 1. szám

gatnia az érdeklődőnek.⁸¹ Dobsina mint közkedvelt úti cél csak az 1897. évben mintegy 3000 látogatót vonzott magához társasutazások keretében,⁸² foglalkozásukat tekintve hivatalnokok, kereskedők, ill. szabad foglalkozást űző értelmiségiek tartoztak közéjük. Dobsina az Erdélyrészi Kárpát-Egyesület és a Gyógyfürdők, Üdülőhelyek és Utazási Központi Iroda szervezésében 1899. július 20. és július 31. között megrendezésre kerülő „Magas-Tátra, Erdély és Románia” XXV. szünidei társasutazás egyik célállomásaként is szerepet kapott jégbarlangja és telepe megtekintésével,⁸³ sőt a továbbiakban szinte minden tavaszi és nyári idénynek Tátra-környéki társasutazási kínálatai között felbukkant közkedvelt kirándulási célpontként.⁸⁴ Még a jégbarlangban megrendezett, nyári korcsolyázással egybekötött jégünnepélyre is érkeztek fővárosi és vidéki kirándulók Dobsinára, mint tették azt 1893 júliusában, amikor a többnapos gömöri körút egy célállomásaként a jégbarlangi üdülőtelepre érkező turistákat villásreggeli és díszes ebéd várta a barlang nagyszállójában és vendéglőjében az első korcsolyaünnepség megkezdése előtt.⁸⁵ Az emlékezetes „jeges” esemény beszámolója többek között rávilágítani igyekezett a nyaralótelep áldatlan állapotaira, melyek a 20. század küszöbén fogadták az arra tévedt idegent: „A jégbarlangnak még rendkívül primitív szállója és turista-házai voltak. Mintegy száz főre rúgott a kirándulók száma s nem volt elég kocsi, azonban gróf Andrassy Géza a betléri kastélyból pompás csengős négyesfogatokat bocsátott a budapesti korcsolyázóegylet hölgytagjainak rendelkezésére. A jégünnepélyen, mely déli 12 órától 4-ig tartott, mintegy 32 pár keringőzött Radics Lajos pompás miskolczi zenekarának játéka mellett. A jégünnepélyen résztvevő, 300 főnyi közönség a pompás ebéd után oly jó hangulatban volt, hogy szállás hiányában végigtáncolták az egész éjszakát. Reggel felé a társaság egy része kocsin távozott, a másik része a fürdőház kádjaiban, vagy a turista-ház nagytermében – férfiak és nők egy rozszant spanyolfallal elválasztva – pihent meg, de természetesen aludni senki sem tudott, így kedélyes hangulatban köszöntött be a reggeli 8 óra, amikor is a rossz kiszolgálás folytán az ünnepély örökké udvarias védnöke a szépséges budapesti korcsolyázó leányoknak maga hozott mosdóvizet a közeli kútról.”⁸⁶ Ezen első nyári korcsolyázás emlékét később számos további követte, a fő hangsúly jelen esetben a felkészületlenségre helyeződik, amely az 1890-es években a folyamatos turistaáradatra való tekintet nélkül uralkodott az „elveszett”⁸⁷ tájon.

Amint a statisztikák is igazolják, a barlanglátogatók 75–80%-át magyarok adták, ennek ellenére a vármegyei sajtó szemében továbbra is azon helyek közé számított, melyet „a hazai turista-világ nem méltányol kellően”.⁸⁸ Az ún. átmeneti látogatók száma

81 A hatnapos teljes ellátás részvételi díja személyenként 42 forint (szállás, vasút, étkezés, bérkocsik, fürdők), vasúti jegyek nélkül 28 forint. (*Gyógyfürdők és üdülőhelyek*, 1898. április 15. II. évf. 3. szám.)

82 *Gyógyfürdők és üdülőhelyek*, 1898. június 15. II. évf. 5. sz.

83 *Fürdő-és Utazási Közlöny*, 1899. július 1. III. évf. 6. sz.

84 *Fürdő-és Utazási Közlöny*, 1900. február 1. IV. évf. 2. sz.

85 *Gömör*, 1893. július 2.

86 *Gömör-Kishont*, 1905. augusztus 13.

87 A szlovák eredetű „sztracena” szó jelentése elvesztett jelent.

88 *Gömör-Kishont*, 1907. február 24.

naponkint 60-100 fő körül mozgott, a csodás jégbarlang megtekintése még a legfelsőbb társadalmi rétegből is látogatókat vonzott Dobsinára: koronás fők, miniszterek, magas beosztású hivatalnokok, neves szabad foglalkozást űző értelmiségiek tették tiszteletüket Gömör e csodás tájékán.⁸⁹ Legrangosabb „futó vendégei” között tarthatjuk számon Rudolf trónörökös⁹⁰ özvegyét, Stefánia főhercegnét,⁹¹ Károly Lajos főherceget, Frigyes főherceget és Izabella főhercegnét, II. Vilmos német császárt még trónörökös korában, gróf Tisza István miniszterelnököt, Bethlen Gábor földművelésügyi minisztert, Szilágyi Dezső igazságügyi minisztert, báró Hazai Samu honvédelmi minisztert, Delbrück Bertold német birodalmi tanácsost, Helmuth von Moltke porosz tábornagyot, Dr. Plósz Sándor igazságügyminisztert, Károly István főherceget, I. Ferdinánd bolgár királyt, I. Milán szerb királyt, az Andrássy és a Coburg család több tagját, Jókai Mórt, Törley József pezsgőgyárost vagy Fritjoff Nansen északi-sarki utazót. Leginkább a németek, különösen a poroszok keresték föl tömegesen a barlangot, korábban számos angol turista is ellátogatott ide, számuk azonban a jégbarlangi telep kényelmi szolgáltatási híján – amint arról egy olvasói levélben értesülhettünk – megcsappant.⁹² E tény is rávilágít arra, hogy Dobsina felkapaszkodásához a világ nevezetességei közé a nyaralótelepen kellő számban és komforttal berendezett szállók megépítésére, megfelelő szórakozási lehetőségekre, valamint korszerű és gyors közlekedési vonalak biztosítására lett volna szükség.

Korcsolyákat fel!

A hiányosságok ellenére a barlangot felfedezése óta 1912-ig mintegy 120.000 turista kereste fel.⁹³ A barlang teljes kivilágítása⁹⁴ mellett megtartott túrlatvezetésen kívül, amelyet 1883 júliusától kezdve naponként délelőtt 11 órától délután 2-3 óráig lehetett igénybe venni,⁹⁵ kiemelt attrakciónak számítottak a jégbarlang nagytermének tükörsima jegén megrendezett nyári korcsolyázások és a vele egybekötött jégünnepélyek, amelyek 1893-tól Markó Miklós rozsnói hírlapíró és főrendező, továbbá Rohonczy Gedeon országgyűlési képviselő, védnök – nem mellesleg a Budapesti Korcsolyázó Egylet elnöke (Székely-Horváth 2009, 38. p.) – jóvoltából rendszeres időközönként megrendezésre kerültek a nyári kiemelt időszakban. Mivel Markó nagy hódolója volt a korcsolyázásnak – 1889-ben ő volt Magyarország gyorskorcsolya-bajnoka (Székely-Horváth 2009, 37. p.) –, egyértelmű, hogy a jégbarlangot és annak látogatottságát a korcsolyázás lehetőségével akarta népszerűsíteni. Magyarország ezen egyetlen nyári

89 *Gömör-Kishont*, 1900. augusztus 9.

90 Egyes források szerint ő maga is járt a jégbarlangnál. (*Rozsnói Híradó*, 1910. július 17.)

91 A Koburg hercegi család kíséretében érkezett Stefánia trónörökösne fogadására mintegy 200 főből álló díszes társaság sorakozott fel a jégbarlangnál, közöttük az Andrássy család tagjai, a vármegye és a város képviselői. (*Gömör-Kishont*, 1888. július 29.)

92 *Dobsina és Vidéke*, 1912. július 14.

93 *Dobsina és Vidéke*, 1912. július 14.

94 1886-ban a villamos világitást is bevezették a jégbarlangba. (Hanvai 1912, 6. p.)

95 *Tátra-vidék*, 12. sz. 1883. július 29.

korcsolyapályáját nagy élvezettel használták ki főleg a műkorcsolyázás budapesti fanatikusi hívei. A telep igazgatósága ilyenkor simára gyalultatta a nagyterem egy méter vastagságú jégpályáját úgy, hogy mintegy 320-400 négyszögöl terület álljon a mindenfelől összesereglett korcsolyázók részére,⁹⁶ a vendégek kényelmére a jégpálya szélére padokat, a talpalávalót húzó cigányok alá pedig emelvényt helyeztetett. (Székely–Horváth 2009, 39. p.) Fejér Endre bérlős még csinos levelezőlapokat is csináltatott az első, 1893. évi jégünnepély emlékére, amely négynyelvű felirattal ellátva igencsak kelendőnek bizonyult.⁹⁷ Olyannyira ritkaságszámba ment ez a nem mindennapi esemény, hogy 1903 nyarán Fejér még a budapesti sajtót is meghívta az ünnepségre – alighanem egy jó sikerült hírverő cikk megírását remélve.⁹⁸ Egy-egy jégünnepély alkalmával több száz – volt úgy, hogy akár 400 (Székely–Horváth 2009, 40. p.) – kíváncsiskodó férfi és nő gyűlt össze, közöttük a nyaralótelep állandó vendégei, a dobsinai intelligencia színe-java, számos külföldi turista, de akadtak szép számmal a tátrai fürdőből érkező nyaralóvendégek is, melyek közül a merészebbek a villamos árammal kivilágított jégpályán produkálhatták magukat műkorcsolyázásban. Az Éleskő (Hegyeskő) hegytetőről induló három mozsárágyúlövés jelezte az ünnepély kezdetét, amelyre többnyire a déli órákban került sor. A hagyományokhoz híven Markó Miklós főrendező vezetése mellett a Rákóczi-induló hangjaira vonult le a díszes menet a barlangba.⁹⁹ A mutatványok és táncok alatt rendszerint Balog Bálint vezetésével a nyaralótelep szállodájának cigányzenekara húzta a talpalávalót.¹⁰⁰ Az egész ünnepély nem tartott tovább 3-4 óránál, amely után a vendégsereg Fejér Endre bérlő vendégszeretetét élvezhette egy pompás díszebéd erejéig.¹⁰¹ Arra is akadt azonban példa, hogy a fiatalság korcsolyabál keretében hosszabbította meg e jégünnepélyt, s hajnali négyig mulatott a barlang jeges termeiben a cigányzenére.¹⁰² A jégbarlang felfedezésének jubileumi 40-éves évfordulóját stílszerűen szintén zenés korcsolyaünnepély keretében ülték meg. A jégbarlang igazgatósága által 1909. július 25-én megrendezett ünnepségen minden látogató korcsolyát köthetett, melyet este a nagyszálló előtti téren tűzijáték, majd a jégbarlang telepén nyaraló művészek közreműködésével kabaré követett. Az est fénypontjaként Bazilidesz Mária hangversenye bővölte el a közönséget, aki a jégbarlang csodás akusztikájú nagytermében cigányzene-kísérettel magyar dalokat adott elő.¹⁰³

A jégünnepélyektől eltekintve a századelőn meghonosodott nyári korcsolyázási évad egyértelműen bevált az üdülőtelepen, a napi 60-80 barlanglátogató között mindig akadt 8-10 vállalkozó kedvű sportrajongó – sőt számuk korcsolyabérlet lehetőségével még szaporodott is volna.¹⁰⁴ Korcsolyázni minden látogatónak szabad volt, ha korcsolyával rendelkezett, ezért azonban a belépti díjon kívül 1 koronát fizetnie kellett. A kor-

96 *Gömör-Kishont*, 1903. július 16.

97 *Rozsnyói Híradó*, 1904. augusztus 21.

98 *Gömör-Kishont*, 1903. július 23.

99 *Gömör-Kishont*, 1906. július 29.

100 *Gömör-Kishont*, 1905. július 23.

101 *Gömör-Kishont*, 1906. július 29.

102 A korcsolyabálra 1906 nyarán került sor. (Székely–Horváth 2009, 40. p.)

103 *Gömör-Kishont*, 1909. július 18.

104 *Gömör-Kishont*, 1904. augusztus 21.

csolyázás időtartamát az 1910. évadban naponta délelőtt 10-től délután 3-ig állapították meg. (Magyar Füüdőkalausz, 1910, 47. p.) A telep állandó vendégei kedvezményben részesültek, a barlang látogatási díjának csupán egyszeri megfizetésére kötelezték őket, ily módon a nyitvatartási idő alatt tetszés szerinti számban látogathatták a jégbarlangot, továbbá hetenként egyszer, az igazgatóság által meghatározott napon, 50 fillérsnyi díj fizetése mellett lejthettek táncot a jégen. (Hanvai 1912, 22. p.) Ugyanúgy 25%-os kedvezményben részesültek a jégbarlangi belépőjegy árából a Kárpátegyesület Gőmőri Osztályának tagjai,¹⁰⁵ a tanintézetek diákjait pedig 50%–75%-os kedvezmény is megillette, legtöbbjük 1 koronáért tekinthette meg a barlangot.¹⁰⁶

Azon vendégek részére, akik élvezetet találtak a halászatban és rendelkeztek halászzeggyl, a nyaralótelep bérlőjétől 10 koronáért terepengedélyt vásárolhattak, és a pisztrángokkal teli Gőlnic folyóban akár halászkozhattak is. A vendéglővel kapcsolatos bazár teljes halászfelszerelést is kínált az érdeklődők számára. (Hanvai 1912, 25. p.) Bővítvén a szórakozási lehetőségek tárát, az 1910-es évektől akik vadászni óhajtottak, vadászzegy birtokában, melyet helyben megválthatott a vendég, gyakorolhatták e kedvtelésüket a telep környékén. Külön kiemelendő, hogy az állandó vendégek számára ez idő tájt teniszpálya is rendelkezésre állt, melyet csekély díj fizetése mellett szabadon használhattak. (Hanvai 1912, 18–20. p.)

A zenés-táncos összejöveteleket illetően a Dobsinai-jégbarlang Korcsolya Nagyszállója hangversenyeknek,¹⁰⁷ báloknak is kitűnő helyszínrül szolgált. Mivel e kulturális téren meglehetősen hézagos információkkal rendelkezünk, feltételezhetően jóval több rendezvényre és zenés-táncos összejövetelre is sor került a nyaralótelepen – mind a központi nagyszállójában, mind a magánvilláiban –, jelen esetben csupán a sajtóban megjelent beszámolókra mint egyedüli forrásra tudtunk támaszkodni. Az első nyaralótelepi táncmulatságról 1882 májusában tudósít a sajtó, nem kizárt azonban, hogy jóval korábban is sor kerülhetett effajta rendezvényre.¹⁰⁸

A magaslati nyaralótelep látogatóit sem kerülhette el az Anna-napi táncmulatság, melyet első ízben 1883. július 29-én tartottak meg a szálló nagytermében.¹⁰⁹ 1902 júliusában 80 terítékű közvacsorával, tombolával, szavalattal és nagyszabású tűzijátékkal is megfűszerezték a jeles névnapie eseményt, melyen Balogh Bálint zenekarának muzsikája mellett táncra kerekedvén egészen hajnalig ropta a táncot a telep üdülőin kívül Dobsina városának intelligenciája és a környék értelmisége.¹¹⁰ Egy évvel később annyian szerettek volna Anna-napot ülni, hogy a nagy érdeklődésre való tekintettel helyszűke miatt a vendégeket már vissza is kellett utasítani.¹¹¹ Az ilyen jellegű szervezésben leginkább a jégbarlangi igazgatóság bábáskodott, de alkalmasint az ott nyaralók¹¹² is mulat-

105 *Gőmőri Ujság*. 1912. július 14.

106 *Gőmör-Kishont*, 1908. augusztus 9.

107 *Gőmör-Kishont*, 1909. augusztus 15.

108 *Rozsnyói Híradó*, 1882. május 28.

109 *Tátra-vidék*, 13.szám. 1883. augusztus 5.

110 *Gőmör-Kishont*, 1902. július 31.

111 *Sajó-Vidék*, 1903. július 30.

112 *Gőmőri Ujság*. 1910. augusztus 7.

ságot rendeztek – mint 1903 nyarán a Dobsinai-jégbarlang szállójában üdülő fiatalok, akiknek Fejér Endre vendéglős a szálló nagytermét e célra átengedte.¹¹³ A jégbarlangi vendéglő nagyterme adott otthont 1912 júliusában a barlang felfedezőinek arcképét leleplező zártkörű, közebéddel egybekötött ünnepélynek is.¹¹⁴ A magánvillákat illetően a nyaralótelep Sárkány-villája érdemel figyelmet a szórakozás terén: 1888 nyarán az ott nyaraló gyermekek előadásában megtartott színházi előadás keretében, melyen a Megzavart multság és a Szeget szeggel c. vígjátékok adtak elő, a dobsinai nőegylet javára ajánlották fel a belépti díjból befolyt összeget, a jól sikerült estet pedig egy szál cimbalmos részvételével rögtönzött táncmultság követte.¹¹⁵

Mindez már a múlté. Bár a jégbarlang, amely 2000 óta a világörökség része, ma is turisták ezreit vonzza Gömörbe, egykori magaslati nyaralótelepének már nyomai sem látszanak. Díszes nagyszállóját, hívogatóan egekbe törő szökőkútját hiába keresné ma a nyaralóvendég, egyedül a jégbarlang bejárata elé 1911-ben emelt fa menedékház árulkodik a 19. század klimatikus nyaralóhelyének egykori létezéséről.

Irodalom

- A Gömörmegyei Orvos-Gyógyszerész Egylet és Orvos-Szövetség évkönyve az 1905. és 1906-ik évről. Rimaszombat, Nyomtatott Rábely Miklósnál, 1907.
- Boleman István 1887. *Fürdőtan*. Budapest, Franklin-társulat könyvnyomdája.
- Boleman István 1896. *Magyar fürdők és ásványos vizek*. Budapest, Magyar Balneológiai Egyesület.
- Bókai Árpád 1895. *Hazai és külföldi ásványvizek és fürdők összehasonlítása*. Budapest, Földirodalmi Könyvtár. Eggenberger-féle könyvkereskedés.
- Borovszky Samu 1904. *Gömör-Kishont vármegye*. Magyarország vármegyéi és városai. Budapest, Apollo.
- Chyzer Kornél 1885. *Magyarország gyógyhelyei és ásványvizei*. Sátoralja-Ujhely, Nyomtatott a Zemplén nyomdájában.
- Chyzer Kornél 1890. *A magyar orvosok és természetvizsgálók vándorgyűléseinek története 1840-től 1890-ig*. Sátoralja-Ujhely, Nyomtatott a Zemplén műintézetben.
- Chyzer Kornél 1886. *A magyar fürdőkről. Népszerű természettudományi előadások gyűjteménye. IX. kötet, 55. füzet*. Kiadja a K.M. Természettudományi Társulat, Budapest.
- Fodor Oszkár 1902–1904. *Fürdők és nyaralóhelyek*. Kiadja a Dunántúli Közművelődési Egylet.
- Hanvai Ede 1900–19012. *A dobsinai jégbarlang és környéke*. Dobsina.
- Hankó Vilmos 1902. *Fürdőink. Ásványvizeink*. Budapest, Lampel Róbert cs. és kir. udv. könyvkereskedése.
- Hankó Vilmos. *Erdélyi fürdők. Ásványvizek*. Kolozsvár, Erdélyi Kárpát Egyesület kiadása.
- Hohlfeld Lajos 1898. *Fürdői almanach az 1898. évre*. A „Nemzetközi Fürdő-Lapok” kiadóhivatala.
- Hunfalvy János 1867. *Gömör-Kishont vármegye*.
- Magyar Fürdőkalauz 1909–1910*. III. évf. Tata, Magyar Fürdő Kalauz Kiadóvállalat. Englander és társa nyomdai műintézete.
- Pelech E. János 1878. *A sztraczenai völgy és a Dobsinai-jégbarlang*. Igló, Különlenyomat a Magyarországi Kárpát Egyesület V. évkönyvéből.

113 *Rozsnyói Híradó*, 1903. július 12.

114 *Dobsina és Vidéke*, 1912. július 21.

115 *Rozsnyói Híradó*, 1888. augusztus 28.

Pelech E. János 1884. *A sztraczenai völgy és a dobsinai jégbarlang*. Budapest, Franklin társulat könyvnyomdája.

Székely Kinga–Horváth Pál 2009. *A dobsinai jégbarlang. Jégünnepélyek és képi ábrázolások. Gömörország*, 3. sz.

Takács László 1888. *Magyar fürdők*. Nagyvárad, Rosenbaum Vilmos kiadása.

ÉVA KERÉNYI

SPA LIFE IN GÖMÖR IN THE 19TH CENTURY, 9. THE HIGH ALTITUDE HEALTH RESORT OF DOBSINA

The high altitude health resort—situated at the northernmost part of the Gömör County, in about two hours walking distance from the town of Dobšiná—belted by ozone-producing pine forests, can be placed within the climate and health resorts and spas of the Tatra mountains. The holiday resort located on a relatively windless and dust-less place, for its thinner air of higher humidity but less saturated by water-vapour, and for its cooler temperature, was not very popular among the locals, but in national—and even international—dimensions it was a popular and highly demanded destination for leisure, recreation and relaxation.